

ELVI BLUUMI (SÜND. MIRONOV, EESTISTATUD RAHULA) MÄLESTUSED

PANI KIRJA

JÄRVA-JAANI GÜMNAASIUMI 7. KLASSI ÕPILANE
ANNA-MARIE KELLNER

Juhendaja Silva Kärner

(Fotod: Bluumi/Kärneri perekonnaalbumid)

III KOHT VANUSEKLASSIS 7.–9. KLASS

Minu vanaema on sündinud Siberis Jenissei jõe äärses külas Krasnoturanskis. Ometi on ta üles kasvanud ja koolis käinud Eestis. Oma mälestustes räägib ta rohkem Eestist kui Siberist. Palusin tal meenutada Siberist Eestimaale tulekut, kuid need meenutused tal puuduvad. Seetõttu tegi ta ettepaneku küsitleda vanavanaema Elvi Bluumi (sünd. 1935), kes on päris palju oma noorusajast üles kirjutanud. Selgus, et just see osa, mis puudutab Eestisse naasmist ja eluga hakkama saamist, on seni üleskirjutustes väga pinnapealne. Palusin vanaemal ja vanavanaemal vestelda nende elama asumisest Eestimaale ja eluga toimetulekust.

Siin kirjapandud mälestused puudutavad peamiselt ajajärku 1955–1965.

ESIVANEMATE JÕUDMINE EESTIST SIBERISSE

Järvamaalt küüditatute hulka sattusid minu vanavanavanemad koos oma vanematega. Vanavanaema Elvi Rahula oli siis Türi keskkooli 9. klassi õpilane, kui ta 1949. aasta 25. märtsi hommikul aratati voodist püssitäägiga tekki pealt ära tõmmates. Koos ema ja kahe noorema vennaga sunniti nad auto peale ja siis läks sõit Kärevere külast läbi Türi linna Tapa poole, kus paigutati nad loomavagunisse. Ešelonis oli 64 vagunit. Sõit jätkus kuni Abakanini.

Samasugune saatus sai osaks minu vanavanaisale Kalju Bluumile, kes oli Ahtme tööstuskooli õpilane ning oli koolivaheajaks läinud koju ema juurde Järvamaale, Ramma külla. Varahommikul tuldi ukse taha ning kästi tal hobune ette rakendada, et ema Koeru küütida, kuid sealt enam tagasi ei lastud, vaid ka tema sunniti auto peale ja viidi Tapa rongijaama. Ka Bluumi-pere sattus samasse ešeloni ning sõit jätkus kuni Abakanini.

Abakanist viidi inimesed autodega üle jääst laguneva Jenissei jõe idakaldale. Elvi on meenutanud, kuidas naisautojuhti sunniti “see sõnnik” üle jõe transportima, olenemata sellest, et jää oli lagunev. Siiski oli õnn ohvrite poolel. Kalju koos emaga sattus Krasnoturanskisse, kus sai tööd kommunaalosakonnas.

Elvi koos oma ema ja kahe noorema vennaga sattus algul ühte vaesesse kolhoosi Birja. Nende isa jäi algul Eestisse maha, sest teda polnud küüditamise ajal kodus. Nende raske olukorra päästis see, et papa Oskar Rahula sõitis oma perele paari kuu pärast ise järele ning sai tööd algul Sarokino sadamas, hiljem Krasnoturanskis.

Eesti naised töötasid õmblusartellis. Seal oli oma paarkümmend naist ning tööstuskombinaadis oli meeste rätsepaosakond, kuhu läks hiljem tööle ka Elvi ema Magda, keda kutsuti perekeskel mammaks. Papa Oskar ja teised Eesti poisid panid tööle saeveski. Hingitses ka tellisettehas, kuhu papa hiljem tööle sai. Ta seadis seal üles veel ühe enda valatud tellisekivide aluse. Ka Bluumi-ema töötas vahepeal tellisettehas, talvel aga vilditehas.

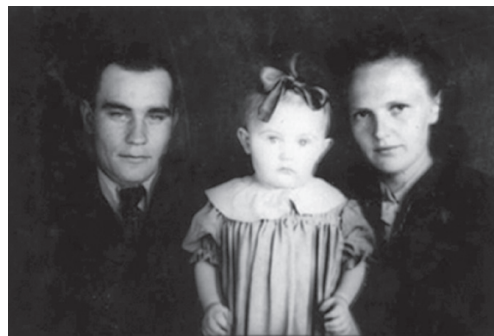
Krasnoturanskis said tuttavaks ka Elvi ja Kalju, kes abiellusid 1952. aasta jõulupühade aegu. Siis sai alguse noor pere, kelle kojunaasmisest allpool ka juttu tuleb.

Elvi Bluum on kirjutanud oma mälestustepäevikus: “Siberis olime ju õigusteta isikud. Meil ei olnud isikutunnistust ega tohtinud loata lahkuda elukohast. Iga nädal pidime käima komandandi juures allkirju andmas, et me ikka jalga pole lasknud.”

Peale Stalini surma hakkas asi muutuma.

MEENUTUSED NAASMISEST EESTIMAALE

Elvi meenutab: “Oma venna Johannese süü pärast, kes oli olnud metsavend, olid Siberis asumisel ka tema ema ja noorem vend Kalju, kes olid tunnistatud natsionalistideks – liialt eestimeelseteks inimesteks. Mina olin teise perekonna toimikus (see on kaust, kuhu on sisse kantud inimeste elulood ja sinna otsitud nn riigivastased teod, millest kellelgi õieti aimu ei olnud) – meie pere oli tunnistatud kulakuks, kuna papal oli olnud veski, kus tal oli tööl ka abiliisi. Tuli kirjutada palvekirju, et tõestada, missugused inimesed me tegelikult oleme.

Noor perekond enne naasmist kodumaale 1955. aastal. Kalju, Silva ja Elvi Bluum.

Esimesena tuli vabastusteade Kaljule ja tema emale Alma Bluumile. Nemad hakkasid koju tulema kevadel 1955. Kalju müüs oma korterist ära mõned esemed, sest ta pidi korteri ära andma, et saada sõiduraha. Mina läksin siis koos tütre Silvaga oma vanemate – papa-mamma juurde. Lisaks sai Kalju ka puhkusetasu töösuhete lõpetamise puhul ja küllap nad piletiraha nii kokku saidki.”

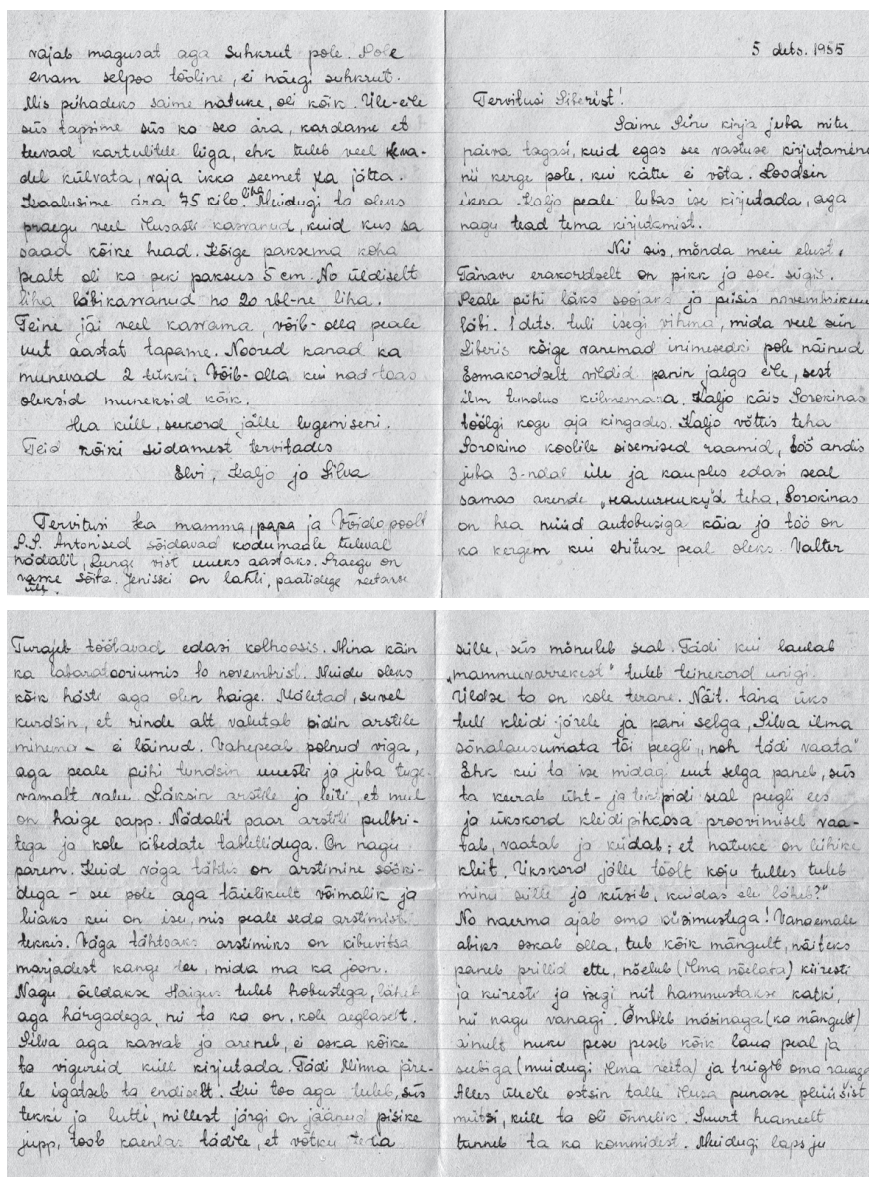
Kalju ema, läks algul Jõhvi Tammikusse, aga talle seal ei meeldinud. Ta tahtis koju Rammale. Nende maja oli kolhoosi poolt pandud üüriks täis, kuid ta sai võimaluse asuda elama oma kodumaja ühte tuppa. Maja oli kolhoos “Säde” arvel ning asus tollases kolhoosi keskses.

Kolhoosi esimees hiljem üürnikke sinna juurde väga palju ei pannud. Olid vaid ajutised üürilised. Nii sai Kalju ema ka tööd kolhoosis ja elas oma majas kuni surmani. Kalju oli teinud vahepeal juhutööd, et teenida raha Siberisse tagasi sõiduks.

Elvi meenutab: "Kui Kalju Siberisse tagasi tuli, oli tütar Silva sünnipäev. Silva oli igatsenud väga oma issi järele ning ühes kirjas vanaemale ja issile kutsus ta issit enda juurde tagasi: "Kalli issi tule koju, Sivva ootab sind!". Muidugi oli neid, kes pärast Kalju sõitu Eestisse osatasid, et jäin nüüd lapsega üksi... Aga läks teisiti... Nüüd pidime uuesti leidma elamispinna. Oli talv – külm. Leidsime korteri ühes majas, kus oli vaba pind.

Siberis oli nii, et kus oli aga vaba ruumi, sinna mindi ka elama. Eraomandit ei tunnustatud. Endised kulakud olid ju ka sealt ära saadetud. Siberlased olid kõik enamasti sisse toodud rahvas – ukrainlased, volga-sakslased, venelastest intelligendid Leningradist, eestlased, leedukad ja paljud teised.

Mina käisin juba kolmandat talve tööl seemnevilja-laboratooriumis. Kalju tegi uksi-aknaid, et teenida raha kojusõiduks (Elvi kiri Kalju emale 5. dets. 1955). Silva viisime päevaks hoiule

Elvi kiri 05.12.1955 Tervitusi Siberist!

Nagu ta ühes korddas seda paravolu ja
int-test, siis tundus, et Alina nagu kegas
heda, Nostalds ronis same sis ja põlvud.
Kõlmas Enaduga aga tooni koju üle
pärsi tõrs ja caumgi' sai jätuga
horda, aga mil endil on igas õhtul
Kino linata - nagu tube oaks kütis
ja tühj ilms linata. Kui ta aga roolus
on sis on raijal timo jutt ja rali.
Tore to on niid. Nihil õhtul ritus divas.
peal ja jutustab. "Nana siga sööda"
Alina kutsus, "Kui see vana sööda" siga"
Ja matas, "Nana autoga rauge tärs ja
siga sööda" Sis sain arv, et ta süüas
raigig. Hoiab endal sine vana spranica
mille peal pilt on ja tunneb ärs, et
see on vana pilt. See to ümberd õi-
selle pildi peal pleatiga riputatud,
ja mamma ütles, miks sa sis ni tuol,
niid ei tunne ravat ära uelanis ja
roolus raigig'ki, et ei tunne vana äla,
ilms ei saanud teot juttust arv, miks
ta ärs ei tunne, aga kui mamma

13. mär. 56

Kõiks ema, isa!

Nälgune liikohus meid;
juba rist kass kuuld pole, teile endist
midaagi jätanud! Praegu on lünnatund,
Kagol nel pole tulnud - ootan jo
kaustat, need rummerend ninetist vijo
alustamisena. Blaine uues korter. Kirs.
saab juba kuu onuette elanud, j'olla elo.
me nü, kalavind all, min ühtal. On
kõs korus. Üks teib, muu nene aryojo
pliidiga. Ise, jo mis peasi annod lünn-
poole, atast valgu jo päine ko päival
väheld soendab kilete vöga muidu sü-
elamine. Plooretega nüüd külhogo on
tüb. Igal hommikul ja öhtul, nase lused
tõstide, äga need hooj tõejaad karjupaid
tõmbane jalgas ja manna suureat
nel reige - part jo müti - pean, ning
on juba karjened, pole korda midagi.
Vahel tava jõtane ko äia tõbi kinnas
keelde, ago e laha tuda nü vöga tühtaz

[illegible]

Elvi kiri 13.02.1956 Kallis ema ja isa!

mamma või tädi Minna juurde (Elvi kiri Kalju vanematele 13. veebr. 1956). Tuba sai soojaks kätetud suure vene ahjuga. Ahjus õppisin ka süüa valmistama. Kuna vene naised olid suured küpsetajad, õppisin minagi leiba ja sibulaga pirukaid tegema. Sügisel korjatud seemned hapendati, samuti kapsas. Liha nägime vähe, elasime juurviljadest. Porgand, kõrvits, tomat – kõik kasvasid hästi. Suvi oli selleks soodne. Poes toiduaineid polnud.”

Elvi käis kohe komandadi juures, kui Kalju vabaks oli saanud, et ka tema on nüüd vaba mehe naine. Eesti tüdrukutele oli öeldud, et saate vabaks, kui abiellute vaba vene noormehega. Komandant hakkas uurima seadusi ja ühel kevadisel päeval 1956, kui Elvi jalutas koos Silvaga tänaval, hõikas ta: “Elja! Sa saad vabaks!”

Elvi meenutab: “Päike säras taevas, päev oli rõõmus. Olin tütreaga jalutamas, teel mamma juurde. Komandatuur oli täitevkomitee hoones ja elasime seal lähedal. Tundsin, et maailm oli ilus! Kalju oli ka Eestist palvekirja Moskvasse saatnud. Ühel korral käisin julgeoleku ülema juures, kes uuris, mis vara meil Eestis oli. Midagi ta küsis veel, aga ei meenu enam täpselt. Kuna tulin koolipingist, siis ilmselt uuriti ka, kuhu mul minna on. Kas mul on tuttavaid jne.

Suvel algasid ettevalmistused kojusõiduks. Koduteed alustasime 1956. aasta augusti algul. Sõitsime Krasnoturanskist laevaga Abakani. Seal edasi rongiga Atšinskisse, kust oli vaja ümber istuda idast tulnud Habarovski rongile, mis sõitis Moskvasse. Rongid käisid harva, kohti ei olnud kerge saada. Olime Silvaga nn lastetoas kuni Kalju käis uurimas võimalusi piletite saamiseks. Meiega saadeti kodumaale ka 13-aastane Kaie Trahhov, kelle eest pidime vastutama ja talle pileti muretsema. Kui olime oodanud ööpäeva, sai Kalju tuttavaks ühe ohvitseriga, kes aitas meil hankida piletid Moskva rongile. Sõitnud nädala, olime Moskvast kahe kohvri ja väikese lapsega. Raudteejaamades oli aga pätte, kes pakkusid end pakikandjateks, et siis saagiga jalga lasta. Ajal, mil liikusime Balti vaksalisse, haakuski üks pätt Kalju kohvrite külge. Kuna liikusin lastega tagapool, siis märkas in ja sain hõigata ning Kalju pööras ringi ja nimetatud “õnneotsija” laskis jalga.

Moskvast istusime ümber Tallinna rongile. Juba rongis mängis raadio, laulis Georg Ots. Esimene peatus Eestis oli Orava. See oli elamus!”

Elvi muutus hardalt emotsionaalseks: “Oh! Mäletan, kui kaks vanemat meest rääkisid eesti keelt ja patsutasid üksteise õlale. Nii armas oli kuulda peale seitset aastat, kuidas kõlas koduselt ja rahulikult meie armas eesti keel. Olime jõudnud omade juurde! See oli selline tunne, mida kirjeldada on raske!

Kui Tallinna jõudsim, oli meie väikesele kaasreisijale vastu tulnud tädi. Kaie Trahhov, kes oli Eestimaale tulnud oma isa juurde, sai kurva uudise – isa oli kirstus. Kui neid emaga oli viidud Siberisse, oli jäänud väike vend surnuna koju maha, kuna küüdirong ei jõudnud matuseid ära oodata. Ja nüüd siis isa. Saatuse kurbmäng...

Meie aga sõitsime Jõhvi Kalju tädide poole – kuhu meil minna oligi? See oli endine talumaja, kus ühel poolel elas Kalju üks tädi oma abikaasaga ja teisel poolel teine tädi. Köök oli üsna avar. Ühes toas elas Kalju vend Jaan, kes oli kaevur. Ka meid võeti seal vastu, anti süüa ja juua kõigile.”

ÜHES TOAS MITMEKESI

Elvi jätkab: “Jõhvis elas Kalju täditütar Marta abikaasa Volliga, kellel oli majaehitus pooleli. Jaan ja Kalju tegid selles kahe toa ja köögiga majas ühe toa valmis ning meid võeti sinna elama. Tuba oli umbes 18 ruutmeetrit.

Seal asusime elama meie kolmekesi, Kalju vend Jaan ja minu vend Võido, kes oli tulnud Eestisse mõni nädal enne meie tulekut. Ostsime oma esimese riidekapi, Jaanil oli diivan, ümmargune laud, neli tooli ja toas oli veel laenatud kummut. Meie magasime ajutiselt madratsil. Et kartuleid saada, käisime neid Tammikus abiks üles võtmas. Kalju läks ehitustrusti tööle, kuna sealt oli korterit loota. Jaan töötas kaevanduses ja Võido maamöötle juures. Mina olin Silvaga esialgu kodus ja tegin meeste süüa, üüri eest kodusin pererahvale villaseid esemeid. Kuna köök oli ühine ja Martal kodus väike beebi, ei tohtinud ma suurt midagi praadida. Pingeid tekkis palju...

Hakkasin tööd otsima, sest raha oli vaja. Sain töökoha Jõhvi limonaadi- ja õlletehases sekretärina, sest oskasin vene keelt. Silva jäi üksi koju ja sõbrunes peagi Marta pojaga. Mõne aja pärast sai Silva lasteaia koha, aga ilmselt tõi ta sealt kaasa tuulerõuged ja nii haigestus ka väike Kaja. Jälle uued pinged...

Jaanil oli kaevanduses hea palk ja ta aitas ka meid, kuni juhtus õnnetus. Pärast Jaani õnnetut surma oli Silva palju maal vanaema juures, lasteaeda ta enam ei läinudki. Meie hakkasime otsima uut elupaika.”

Elvi meenutab: “Minu vend Võido oli küüditamise ajal 8-aastane ja tema koolitee algas Siberis. Väikest kasvu kärsitu noorukina tundis ta kogu aeg, et temaga on midagi valesti. Ta hoidis väga oma ema külge, aga samas oli temas nii palju uudishimu, et ta alustas teed tagasi Eestimaale üksi juba 15-aastase poisina.

Mina ei mäleta, et mulle oleks teatatud, kus ma elada võin. Alles 1971, kui mind Tartus välja kutsuti ja passi punane rist tõmmati, küsiti, et kas pole teada, et teiesugused riikliku tähtsusega linnades ei tohi elada. Olin ikkagi oma perekonnaga koos kulakute nimekirjas. Vend Maido Rahula sai vabastuse alles 1989. Võido Rahula oli noorem ja tema sai tulla üksi Eestisse juba 1956. aasta suvel koos Leningradist pärit kooliõpetajaga. Ühe päeva oli ta Leningradis. Pilet Abakanist Leningradi maksis 330 rubla.

Kui Võido kodumaale tuli, siis hakkas ta otsima endale elamist. Ta oli läinud algul Tallinnas onupoeg Alvari juurde vanaonu majja, kus anti mõista, et sinna pole soovitatav jääda. Seejärel läks ta emapoolsete sugulaste juurde, kuid seal talle ilmselt ei meeldinud ja sissekirjutust ei saanud ka ning siis läks ta Käreverre Peenrale. Onu Arnold ei võtnud teda just hästi vastu. Onunaine oli öelnud talle, et on kui vene poisike ning onu oli andnud seejärel 50 rubla, et ta saaks minna tööd otsima. Nii läks ta Tallinna tagasi. Tallinnas oli ta maganud raudteejaamas ja pargipingil, kuid tööd ei leidnud...”

Inimesed kartsid võtta oma katuse alla väljasaadetuid või vangistuses olnud inimesi, ka neid, kelle pered olid saadetud Siberisse. Kardeti uusi repressioone ja sattuda NKVD (julgeolekuorgan) kontrolli alla.

Kui Võido oli saanud teada, et õde on koduteel, läks ta Jõhvi, kuhu jäädgi koos elama. Ta sai tööd komsomolikomitee kaudu maamõõtja abilisena ja käis ka õhtukoolis ning plaanis minna mäetehnikumi.

Pärast Elvi ja Kalju lahkumist Jõhvist, läks Võido Tallinnasse tagasi. Ta sai lõpuks tööle raudteevalitsusse vagunite värvijaks. Ühtlasi sai elamiseks koht ühiselamus. Raudteevalitsuses töötades oli ta saanud raudteelase pileti, mis andis võimaluse sõita Nõukogude Liidu piires tasuta ja 1958. aasta kevadel sõitis ta Siberisse tagasi oma vanematele järele. 1958. aasta juunis tulid nad kõik koos Eestis tagasi. Ka Magda ja Oskar Rahula olid saanud vabaks. Papa sai teise inimesena raudteelase piletiga tasuta tagasi sõita. Algul tulid nad Türi, kus oli sugulasi ja tuttavaid, kes aitasid neil leida ajutist elamispinda.

Türil läks Võido Türi 2. Keskkooli, mis oli venekeelne kool, et saada keskkooliõpilaseks ja jätkata õpinguid ülikoolis. Kuna tema koolitee oli alanud vene keeles, siis oli tal ka Eestimaal võimalik minna ainult venekeelsesse kooli.

NOORE PERE ELASMISPINNA OTSINGUD

Kalju sugulased olid olnud ka vangis sõjast kõrvalehoidmise eest, või olnud küüditatud, mistõttu tundsid nad olukorda, millisesse raskustesse võivad sattuda Siberist naasnud inimesed. Nii võtsid nad Siberist kodumaale tagasi jõudnud sugulased vastu Jõhvi Tammikus.

Elvi meenutab: “Vaatomata sellele, et Kalju töötas Ehitustrustis, ei õnnestunud tal korterit saada. Õeldi, et elate ju kuskil juba. Muidu anti korterid eelisjärjekorras inimestele, kes olid tulnud Venemaalt ja istusid kohvritega tööandjate ukse taga, meie seda ei saanud.”

1957. aastal käis Kalju otsimas elamist üle Eesti, tööd ikka oli võimalik saada. Nii käis ta ka Käreveres, et ehk võimalik saada elamist kuskile Elvi kodukanti, aga midagi eriti ei pakutud. Lõpuks sai ta Viljandi rajoonis Saarepeedi sovhoosis korteri võimaluse, aga kuna kolhoosides olid palgad väikesed, ei tahtnud noor pere maale minna. Koos kolidega mindi algul Tallinna Elvi

ristiema kutsel, kuna seal oli 3-toaline korter, aga siis selgus, et sissekirjutust ei olnud võimalik saada ning seetõttu ei pakutud ka tööd.

Lõpuks siirduti Türi Elvi vanatädi juurde, kus ta kooli ajal oli korteris olnud. Elvi mõned asjadki ja voodi oli veel alles. Seal saadi Kaljule öömaja. Lähedal elas Elvi täditütar Salme, kelle juures sai öömaja Elvi koos tütrega. Hommikuti saadi kokku vanatädi juures, kes valmistas ka hommikusöögi. Salme käest sai Elvi endale ka ühe kleidi, pluusi ja seeliku. Silva jaoks tõi Salme piimakombinaadist ka piima koju.

Elvi meenutab: “Nii elati paar kuud. Lõpuks saadi kokku Siberi-tuttavatega, kes otsustasid oma elamisest anda ühe toa meile. Neil oli küll suur pere, aga nad olid Siberis saanud abi meie perelt, kui ööbisid Krasnoturanskis meie juures, sest perenaine Maria oli sageli haiglas. Nüüd avanes neil võimalus meile abi pakkuda. Maja kuulus Maria vanematele ja oli ehitatud nii, et maja keskel oli suur köök kahe pliidiga, kust avanes neli ust tubadesse. Pererahvas elas koos täiskasvanud lastega algul kolmes toas, aga üks tuba tehti meie jaoks tühjaks. No seal oli kitsas ja rotid jooksid sahvril ringi. Ükskord hommikul oli jahukott kõik laiali tassitud. Perenaisel olid kanad õue peal ja Silva kartis neid. Ega seal palju parem ei olnud, kui algul Siberis.

Martin Kapluri naisevenna Valter Mendelsoni kaudu õnnestus tööd saada Artell Kollektiivis. Kalju sai tööle puidutöökotta tislerina ja mina esialgu raamatupidajana. Mind aga saadeti varsti normeerijate kursustele õppima. Silva viisime jälle maale vanaema juurde, vahel jäi ta koju peretütar Urvega, kes oli talt paar aastat vanem.

Üldse oli Silva sageli haige ja lasteaeda ta õieti ei saanudki. Varsti tuli meie juurde elama ka Kalju vanem vend Johannes, aga kaks eluvenda ei sobinud koos elama. Kuna meil oli oodata uut pereliiget, siis pidi ta leidma oma elamise.”

Elvi käis Türi linnavalitsuses korterit küsimas, kuna elamispind oli lastega elamiseks väike ja külm. Tal le vastas endine sõbranna ja klassiõde ning tollane parteisekretär Laine: “Sa pole kaheksat aastat elanud Türil ja sul ei ole mingit võimalust korteri saamiseks.” See oli ametniku vastus, mille eest ta hiljem ka vabandust palus. Nõukogude aeg oli aeg, kus ametnik ei tohtinud olla sõbranna. Tal olid omad ettekirjutused.

Kuna Ranna tänava majas oli väga kitsas, hakkas Rahula-papa, kes oli jõudnud kodumaale juuni lõpus 1958, kohe otsima elamisvõimalusi ning leidis Türil Paide tänaval ühes pooleldi tühjuna seisvas eramajas kaks tuba, mis oli vaja korda teha. Nii saadi võimalus kahe perega asuda elama omaette tubadesse. Teine majapool kuulus pererahvale, keset maja oli pikk köök- koridor, kus oli kaks pliiti – kummalegi majapoollele üks. Kalju ehitas ühte tuppa veel ahju, et talvel oleks soojem. Selleks ajaks oli Elvil ja Kaljul sündinud veel teine tütar Ülle. Kalju vend Johannes oli kosinud tolle maja peretütrel Linda endale naiseks.

Oskar Rahula tütre Silva-ga lugemas kirja 1959. aasta kevadel.

Ülle esimesed istumisharjutused jõulude paiku Paide tänava eramajas, 1958.

OMA MAJA EHTAMINE KUI KATSUMUS

Elvi pearaamatupidaja artellist soovitas võtta noortel ehituskrunt ja hakata ehitama. Nemad olid alustanud ehitusega ning ta julgustas noori, kuna Elvi mees oli ju ise ehitaja. Ta oli abiks nõuandjana ka krundi taotlemisel ning läbirääkimiste tulemusena oli Kalju väga selle mõtte poolt. Tegemist oli tüüpprojektiga, kus oli kaks tuba ja köök ning mansardkorrus. Ehitusplaan nägi ette palkmaja ehitust ning selleks oli vaja ise metsast palgid teha. Tuttava metsavahi kaudu saadi raieluba ning koos äiaga käidi käsitsi metsa üles töötamas. Ehituse ajaks läks Kalju tööle KEKi auto peale. See oli suureks abiks ehitusmaterjalide veol. Sellist teenust ei keelatud kasutada oma otstarbeks.

Elvi meenutab: “Kaljul olid kuldsed käed – töö lendas tal käes. Vend Johannes naeris, et ilma rahata ja tahate ehitada maja! Aga saime hakkama!”

Kuna Rahula-papa oli sel ajal tööl Türil saeveskis, siis olid soodsamad võimalused ka materjali saagimiseks. Ehituspalgid saeti kandiliseks, akna- ja uksematerjal vahetati kuivema vastu ning Kalju tegi need kõik ise. Tegelikult oli kogu maja Kalju enda ehitatud otsast lõpuni. 1960. aasta sügisel sai sisse kolitud. Kolmas laps Lembit sündis perepojaks augustis 1961.

Kuid ega see elu ei olnud kerge. Oma kodu oli vaja ise üles ehitada. Algul oli perel vaid üks mööblitükk, mis oli enda ostetud – see oli riidekapp ja nüüd osteti taburet. Kõik muu kraam oli Kalju venna Jaani vana mööbel. Üks voodi oli Elvi pärandus vanatädi juurest, suure voodi, köögilaua ja seinakapi tegi Kalju ise. Peegilaua kinkis soolaleivaks vend Johannes. Uude majja osteti televiisor ja selle alune kapp aastal 1965.

Elvi mäletab, et kõik laste riided olid ise õmmeldud: “Siin aitas ka mamma kaasa, kui mul endal aega ei olnud. 1960-ndate algul tuli Kalju emale teade pojalt Erichilt Kanadast, kes oli saksa mobilistsiooniga sattunud sõtta ja hiljem haigla evakueerimisega Saksamaale. Sealt oli ta rännanud edasi Inglise laevaga tädi juurde Kanadasse, kuna kartis Nõukogude Eestisse naasmist. Erich ja tädi Amalie hakkasid meile pakke saatma riietega lastele ja emale Almale. See oli suureks abiks. Silva sai ka uhke nuku, mis tal on senini alles.

Silva oma uue nukuga, mille nimeks sai Merike, sest see oli mere tagant tulnud, koos ema Elviga 1960. aasta suvel Rammal.

Mõne aja pärast, see oli 1960-ndate keskel, saatis tädi Amalie Kalju le ekspord sõidoauto “Volga” ja vend Johannes sai “Zaporosetši”. Nii oli võimalus oma perega ka mööda Eestit ringi sõita ning külastada sugulasi.”

Kuigi raha tuli suure tööga ja kulus palju ka ehitusele ning elamiseks, ei jätkunud seda püsivalt, kuna Kalju oli veel kõva viinamees. See viga oli tal omandatud Siberis. Ta tundis alaväärsust kuni surmani, sest ei suutnud andestada kellelegi seda ülekoht, mida ta oli tundud poisikesena, kui teda NKVDs peksti selle eest, et ta annaks vennad üles. Vanemad vennad olid mobiliseeritud Saksa sõjaväkke ja üks neist läinud metsavennaks. Kalju oli sõitnud Paidesse julgeoleku kutsel ülekuulamisele 14-aastase poisina oma uhiuue jalgrattaga, mille oli omateenitud raha eest ostnud. Siis oli see talt ära võetud ning pärast uksest väljaviskamist pidi ta 40

km jalgsi koduteele asuma. 1945. aastal oli poegade pärast vangistatud isa. Seejärel tuli Kalju vanem vend metsast välja, kui lubati amnestiat, kuid ka vend Johannes saadeti Siberisse vasekaevandusse. Siberisse saatmine tundus Kaljule ülekohutusena, kuna algul oli öeldud, et tal tuleb vaid ema Koeru viia... koju oli jäänud haige õde ning ka loomad olid jäänud talitamata.

Hiljem sattus ta Siberis mitmel korral õnnetustesse. Kord päästeti ta parvetamise ajal surmasuust, kui mehed ta veest välja tõmbasid. Paadiga tööle minnes läks paat ümber ja ta kukkus vette. Ühes käes hoidis ta leivakotti, et see märjaks ei saaks, aga "puhvaika" vettis ja tiris teda allapoole. Mehed jõudsid ta siiski päästa. Kalju oli "õnnesärgis" sündinud – see tähendas, et sündimise ajal oli tal lootekott ümber. Kalju suri 2004. aasta jaanuaris Tartus oma kätega ehitatud teises kodus, mis sai valmis 1969. aastal.

TÖÖ JA KUTSUMUS

Elvi on kirjutanud oma mälestustes: "1961. aastaks oli Artell ühinenud juba Tööstuskombinaadiks "Järva". Olin algul remonditöökojas arvestaja ja asendasin raamatupidajaid. Mind taheti saata õppima raamatupidamist, kuid kontoritööd olid odavad. Kombinaadis aga laiendati kudumistehnikat ja otsustasin minna õppima kudujaks.

Mammal oli olnud omal ajal kodus kudumismasin, mille sain imekombel kätte Jõhvis. Sõjapaeas olnud kuduja, kes oli olnud küüditamise ajal Käreveres meie juures, oli masina kaasa võtnud, kui oma kodukanti tagasi läks. Tema oli aga tuttav Kalju tädidega ning pakkus masinat mulle tagasi. Nii sain endale masina koju, mille peal harjutada ja minust sai masinkuduja. Seda tööd tegin kogu oma ülejäänud tööelu. Pensionile jäin aga juba eksperimentaalkudujana teeninduskombinaadist "Edu". Töö oli abiks sellele, et suutsime nii paljut saavutada. Töö tegemine on aidanud meil ka ära elada.

Kalju oli algul Artellis ametis tiserina mööblit tegemas. Hiljem hakkas talle huvi pakkuma töö autodega. Nii sai ta Eesti Põllumajanduse Tehnika Türi osakonnas tööd ning oli algul metsaveoautode peal, seejärel tegi ta Tartus ära kraanajuhi kursused ning hakkas ehitustel kraanajuhi tööd. Kuna ta oli ehitusemehena kiire ja tubli töömees, siis oli tal võimalik teha ka nn haltuuraotsi, et perele elatist teenida ja endale maja ehitada.

Tartusse kolimine oli Kalju kinnisidee, kuna tema isapoolne sugupuu on seotud Tartumaa Võnnu kihelkonnaga. Pealegi soovis ta, et tütar Silva läheks ülikooli, sest meil jäi omal ajal koolitee pooleli. Mind peetakse küll veel Türi oma klassi õpilaseks ja igal suvel on kokkutulekud, aga Kalju jõudis omandada algul alghariduse Liigvalla koolis, misjärel läks traktoristi kutset omandama Vodja kutsekooli. Hiljem läks ta veel Ahtme raudteekooli, kuid see jäi lõpetamata küüditamise tõttu. Pärast Siberist naasmist õppis ta Türi õhtukoolis ainult seitsmendas klassis, pooleli oli jäänud ka tema kutsehariduse omandamine raudteekoolis. Ometi oli ta hea teatmeteoste uurija ja ajalehelugeja."

KAUBANDUS JA TOIT

1950-ndate aastate lõpul oli poes letikapu, mida ei jätkunud pidevalt. Letil oli tavaliselt kalakonservid (räim tomatid), praanikuid, kuivaineid ja kaupa toodi jaoti. Kaubapäevadel olid järjekorrad. Oli trügimine, üksvahe oli lausa nii, et lapsega said topelt portsu. Defitsiitsed kaubad olid liha, vorts, ka leiba ja saia ei jätkunud 1950-ndate lõpul päeva lõpuni. Piima müüdi kas lahtiselt piimapoes või pudeliga. Hapukoor oli ka lahtiselt või purgiga. Majoneesi õpiti tegema kodus ise. Selleks osteti poest sinepit ja mune saadi kanapidajatelt.

Letikaubana müüdi lahtist võid grammides ning müügil oli ka šokolaadivõi, mida aeg-ajalt sai osta saia peale. Venemaalt toodi halvaad, mida müüdi kaalukaubana.

Apelsine ja viinereid said valimispäevadel, kui varakult kohale mindi.

Kuna väikelinnas lubati pidada loomi ja sai aiamaad kasutada, siis äraelamiseks jagus toitu piisavalt. Poest oli vaja osta põhiliselt leiba, suhkrut, soola ja kuivaineid. Toitaineid sai osta ka talupidajatelt, hästi toimis naturaalmajandus. Käsi pesi kätt! Näiteks kootud sokkide eest tasuti lihaga, võiga või munadega.

Algul oli laual rohkem kapsasupp või hernesupp, kartul, heeringas või muu kala, vahest ka liha. Sageli müüdi räimi, mis oli odavam kaup. Hiljem olukord paranes. Elvi tegi palju suppe ja ahjuroogasid. Talvel, kui ahju sai kütta, siis oli ahjupott ahjus koos kartulite ja lihaga või tangupuder kartulitega. Kalju armastas ikka lihatoite kapsa ja kartuliga. Hapendatud piimast tehti kodus ise kohupiima ja kohupiimast või riisist tehtud vormiroog oli sageli magustoiduks.

Pannakooke sai teha munaga ja need olid ilusad kollased. Magustoitudest meenub ka man-naht, mille jaoks oli vaja mahla, suhkrut ja mannat ning pärast keetmist löödi see vahule. Mõnikord tehti mannaputru piima ja munaga, seda kutsuti pubertiks.

LASTE KASVATAMINE

Elvi meenutab: “Silvaga üksi oli lihtsam. Teda hoidis Eestis peamiselt vanaema, kes elas Ram-mal. Tahtsime ta panna lasteaeda, aga seal ta vastu ei pidanud – kogu aeg jäi haigeks ja siis oli jälle vaja leida talle hoidja. Mõnikord oli ta üksi kodus, sest tööl oli vaja käia ja eks ma käisin siis vahepeal kodus teda vaatamas, nii et töödejuhataja käis ka ükskord kaasas uurimas, kas laps ikka on nii haige.

Kui papa ja mamma Eestisse tulid, oli Ülle just sündinud ja nemad aitasid ka teda hoida. Ülle sai pandud lasteaia järjekorda, aga sinna ta ei jõudnudki, enne tuli kooliaeg peale. Tema las-teaiajärjekorra sai endale Lembit. Hiljem, kui oma majja kolisime, oli Silva juba suur tüdruk ja eks ta siis hoidis ka nooremaid, kui vaja oli. Lembitu sündimise järel olid abiks ka Kalju vanemad, kes kaks aastat elasid meiega koos Türi majas ja siis maale tagasi kolisid.

Kuna meie ümbruses oli palju lapsi ja just Silvast nooremaid, siis korraldas ta seal koo-limänge ja näitemänge. Ühel fotol ongi meie maja sissesõidutee ees üks esinejate rühm, keda Silva kooliks ette valmistas ja mingi mui-nasjutu lavastas.

Niipalju kui oli võimalik töö kõrvalt, sai ikka lastega koos aeda tehtud ja vihmastel ilmadel toas koristatud ning harva ka ühiselt midagi meisterdatud. Sagedased olid ikkagi õhtused juturaamatute lugemised, eriti just Kreutzwaldi ennemuistsed lood. Perega käisime ka su-gulastel külastel.

Silva lõpetas Türil kaheksa klassi ja tuli siis Tartusse 8. Keskkooli, Ülle alustas Türil ja õp-pis koos Lembituga Tartu 5. Keskkoolis. Hiljem valisid igaüks oma raja. Silval on kõrgharidus, teistel kutsekeskharidus.”

Ümbruskonna lapsed Bluumi maja ees sissesõiduteel 1965. aastal Türil: ees vasakult Ülle, Riina, Eha ja Maie, taga Aili, Silva ja Ants.

KOKKUVÕTE

Kuigi kojunaasmine Eestimaale oli seotud teatud raskustega, on see olnud üks osa minu vanema ja vanavanemete elust. Neid meenutusi räägivad nad katkendlikult, sageli võrreldes tänapäevaga. Samas võib tõdeda, et nende ellusuhtumine oli ettevõtlik ja positiivne. See aitas ka oma elukorraldusega paremini toime tulla.

Kohalikud inimesed olid algul hirmul nende ees, kes olid elanud Siberis või naasnud vangistusest. Seda, et perekond on Siberis olnud, püüti võimalusel varjata. Kuigi tööd oli pakkuda, oli sageli raskuseks elamispinna leidmine. Ettevõtlikumad ja töökamad said lubada endale oma maja ehitamist.

Raskem ja süngem elu oli vanavanaaisal Kaljul, kes tundis kogu aeg süümepiinu, et ei saanud oma ema eest piisavalt hoolitseda ning nad olid sunnitud Siberisse minema. Ta püüdis oma muret leevendada viinaga. Samas armastas ta oma peret ja kõva ehitusmehena suutis ta kindlustada neile parema elu ning oma kodu Türil ja hiljem Tartus. Eesmärgiks oli jõuda paremale elujärjele, vaatamata takistustele ja nõukogude ideoloogiale. Aga tööd tuli teha ja vaeva näha, et saada inimväärne elu.

Naturaalmajandus aitas sageli kaasa sellele, et nälga ei tulnud kannatada. Oma maja juures olev aiamaa oli abiks, et kartul ja muu hädapärane ise kasvatada. Oldi ju sellega ka Siberis harjutud. Suur tähtsus oli peresisesel toetusel ja abil, eriti laste hoidmisel. Üksteisega käidi läbi, peeti sünnipäevi ja tähtpäevi, käidi soolaleival.

Töö oli aga peamine, mis toetas pere toimetulekut. Eesti kaubandus ja elu arenes tasapisi ja muutis ka inimeste elu paremaks. Nii võimaldati oma lastele neile kohane haridus, millest mõlemad vanemad omal ajal pidid loobuma Siberisse küüditamise tõttu.

Sugulased toetasid üksteist ning olid abiks, kui seda vajati. Perele oli suureks toeks ka vend Erich ja tädi, kes elasid Kanadas ja hakkasid neile pakke saatma kangaste ja riiete näol. Tänu neile saadi ka sõidoauto, mis muutis perekonna liikumise vabamaks.

Elada kodumaal oli pereliikmete suurim soov. Ka Eestis elades kohtuti Siberis olnutega, abistati üksteist, meenutati vanu aegu, mängiti pilli ja lauldi. Elu läks edasi...